

АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ

держави
і права

ВИПУСК

61

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Національний університет
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Збірник наукових праць

Випуск 61

Одеса
«Юридична література»
2011

Анотація

Крусян А. Р. Публично-самоуправленческая власть как институциональная составляющая современного украинского конституционализма. — Статья.

Публично-самоуправленческая власть как составляющая современного украинского конституционализма обладает следующими основными характеристиками: «публичностью»; наличием особого субъекта — территориальной громады; целенаправленностью на удовлетворение и защиту местных интересов; наличием особого объекта — вопросов местного значения; системными свойствами; правовой, организационной и материально-финансовой самостоятельностью; ограничением властью права. Особое значение в современных условиях приобретает необходимость усовершенствования организации публичной власти на местах, в частности, через укрепление публично-самоуправленческой власти и эффективизации взаимодействия ее органов с местными органами исполнительной власти.

Ключевые слова: современный украинский конституционализм, местное самоуправление, территориальная громада, публично-самоуправленческая власть.

Summary

Krusyan A. R. State-local government power as an institutional component of the modern Ukrainian constitutionalism. — Article.

State-local government authorities as part of the modern Ukrainian constitutionalism has the main characteristics: «public nature»; the presence of a particular subject — the territorial community; unity of purpose to meet and protect local interests; the presence of a particular object — local issues; system properties; legal, organizational and logistical financial autonomy; to limit the power by the law. Special significance is attributed in modern conditions to the improvement of local government organization, particularly through the strengthening of public-self-governing authorities and making interrelation between local bodies of executive power and bodies of local self-government more effective.

Keywords: modern Ukrainian constitutionalism, local government, territorial community, public-self-governing authority.

УДК 342.553

Р. М. Мінченко

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Як відомо, головним напрямом розвитку українського суспільства з моменту проголошення державної незалежності України був обраний шлях демократичної трансформації всіх її складових, передусім держави як політичної форми організації суспільних відносин і самого суспільства. Демократична модернізація основ національної державності, включаючи сучасну реформу інститутів політичної системи суспільства, передбачала визнання об'єктивної складності, багатомірності соціального буття, необхідності ґрунтовного формування і реалізації державної політики з урахуванням не тільки реальних потреб і інтересів представників державної влади, а й реальних суспільних потреб і інтересів взагалі на засадах демократії, що вже знайшли своє закріплення в нормах Основного Закону і мають у подальшому вдосконалюватися.

Зокрема, сучасна політична реформа в Україні, як складова процесу демократичної модернізації національної державності, — це передусім визнання

людини серцевиною та мірилом усіх державотворчих та правотворчих процесів, тому вона об'єктивно передбачає посилення ролі місцевого самоврядування і децентралізації державної влади. Це і має бути певною передумовою забезпечення процесу демократичної трансформації українського суспільства та політичної модернізації національної державності, у тому числі та насамперед через зміцнення місцевого самоврядування в Україні [1].

У зв'язку з цим значний теоретико-методологічний потенціал має позиція одного з найбільш видатних теоретиків демократичної державності та місцевого самоврядування XIX століття Л. Штейна, який, акцентуючи увагу на пріоритетності територіальної громади як «еволюціонуючої організації місцевого самоврядування» в процесі становлення муніципальної демократії, зазначав, що «її призначення і здатність незначною мірою, для своєї обмеженої сфери, утворювати основні форми й органи держави і таким чином застосовувати в себе великі принципи згідно з державним устроєм урядового права... Саме тому громадівський устрій є зерном будь-якого самоврядування, громада є батьківщиною вільного управління, а народ без вільної громади за будь-якого вільного державного устрою буде не вільним, а адміністративно рабським народом». Тобто «державний устрій є тільки першим, а вільне управління в громаді другим кроком до свободи народу» [1, 27–28, 29–30].

Далекоглядність великого мислителя, універсальність його поглядів у контексті становлення демократій у будь-яких країнах та в будь-які часи вражає. Зокрема, свідченням державного визнання та підтвердження колосальної ролі місцевого самоврядування в процесах еволюції національної державності, як особливо важливого фактора становлення громадянського суспільства, є не тільки його проголошення як одного з найпріоритетніших напрямів державної політики України, що має бути спрямована на вдосконалення управлінської вертикалі та структури органів виконавчої влади на місцях, розмежування і збалансування повноважень та відповідальності органів влади та місцевого самоврядування у сфері державних і громадських послуг, приводити до зміни відносин між місцевим самоврядуванням та державою, збільшення обсягу послуг для людей та на основі цього формування системи ефективної, відповідальної, по-справжньому народної влади, здатної діяти в інтересах людей, а й визнання того, що майбутнє об'єднаної Європи неможливе без сильної місцевої демократії, та через це — концептуальне обґрунтування глобальності впливу місцевого самоврядування на майбутнє людства. Не випадково одним із визначальних концептуальних вимірів сучасної державної політики у сфері місцевого самоврядування, який має стати не тільки одним із десяти кроків назустріч людям, а й одним із визначальних чинників еволюції сучасної державності, є формування «нації самоврядних громад» [3].

Така висока та відповідальна місія муніципальної демократії в державотворчих процесах є не лише офіційним підкресленням значення місцевого самоврядування, його системоутворюючої ролі в демократичних перетвореннях, а і його легалізацією та піднесенням у ранг національного інтересу. Відображення цього інтересу в Конституції України: «В Україні визнається і гаран-

тується місцеве самоврядування» (ст. 7), а також законах та інших актах — це правове визнання, піднесене в ранг конституційної доктрини муніципальної демократії в Україні, по суті — концептуально-конституційне оформлення національної муніципальної ідеології [4, 51].

Слід наголосити, що місцеве самоврядування вимагає не тільки такого державного визнання, а й обов'язково передбачає готовність та здатність органів місцевого самоврядування взяти на себе повноваження щодо захисту інтересів пересічної людини. Тому й процес удосконалення місцевого самоврядування в Україні становить важливий, складний (бо йдеться про виховання людей) складовий етап політичної реформи. Без цього етапу не можна, як видається, говорити про реальний прогресивний регіональний розвиток в Україні, повноцінну демократизацію українського суспільства, у тому числі й систему державного управління, а отже, про ефективну політичну реформу [5]. Тобто цей етап, по суті, має стратегічний характер, бо без забезпечення належної організації державної влади та місцевого самоврядування в Україні не можна говорити про неї як сучасну демократичну країну [6].

Отже, демократична модернізація України включає як трансформацію вищих та центральних і місцевих органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування, безпосередньо пов'язаних з територіальними громадами — первинними суб'єктами місцевого самоврядування. На цій ділянці конституційного будівництва в суверенній Україні тривають перманентні спроби знайти оптимальне поєднання зазначених державних та місцевих інтересів через створення ефективного механізму взаємодії органів державної влади, зокрема місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування.

Існування сьогодні в Україні неузгоджених систем організації державної влади на місцях і місцевого самоврядування є результатом передусім суперечностей в актах чинного законодавства, що визначають функції і повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Через неконкретність цих норм, певну концептуальну неузгодженість, у деяких випадках — і їх відсутність виникають суперечності в діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що спричиняє неефективність дій цих органів у процесі вирішення проблем розвитку сіл, селищ, міст та регіонів.

Слід зазначити, що формування системи місцевого самоврядування — іманентного атрибута демократичної державності, конституювання територіальної громади як первинного суб'єкта локальної демократії — активізує глибокі процеси політичної і соціально-економічної реновації суспільства і держави, є об'єктивною і тому неодмінною передумовою та вагомим чинником процесу реформування всієї політичної системи, яке відбувається в нашій країні та має за мету побудову демократичної, соціально-правової держави [7], що, в остаточному результаті, і є основним вектором демократичної еволюції державної влади.

Історичний досвід доводить, що коли державна влада, держава як політична форма її організації зокрема, відривається від народу, не відчуває його

потреб і інтересів, державна політика, зокрема правова, економічна, соціальна або державна політика у сфері місцевого самоврядування абсолютизується, спрямовується на забезпечення не національних інтересів, а інтересів сил, що перебувають у даний час при владі, яка породжує врешті-решт в суспільстві соціальну революцію. Саме тому демократична трансформація українського державно організованого суспільства вимагає власної сучасної концепції як державної влади, у тому числі й на місцях, взаємозв'язку державної влади з місцевим самоврядуванням, суспільством у цілому, а також з чинним правом і державним управлінням, так і усвідомлення понять більшості й меншості в законодавчому органі держави, демократії в її сучасному політичному розумінні [8].

Важливе теоретико-методологічне значення для розуміння системоформуючої ролі місцевого самоврядування в процесах еволюції сучасної державності має аналіз її органічного взаємозв'язку з радянським минулим. Адже радянський державно-конституційний устрій, становлення якого в цілому відбувалося на теоретичному ґрунті марксизму в його більшовицькому тлумаченні, практично втілював ідеал людини як функції економіки. Відповідно до однієї з основних засад державної економічної політики, яку проводила більшовицька влада у сфері народного господарства, економіка визначала весь спектр людського життя — як матеріальні відносини, так і відносини у сфері ідеології, духовної культури. Абсолютизувався лінійно-висхідний розвиток суспільства і, відповідно, лінійно-висхідний підхід до аналізу й оцінки руху суспільних відносин — за капіталізмом обов'язково мав наставати історичний період розвитку соціалізму. Така абсолютизація була однією з основних ідей радянської правової доктрини, що мала в цілому примусовий характер, основою радянської юридичної ідеології правового прогресу та державної практики. Такий методологічний підхід позбавляв можливості усвідомлювати об'єктивну багатофункціональну сутність реально існуючої в конкретно-історичний час правової форми соціального буття. Ця форма розумілася лише як суб'єктивний політичний чинник і засіб подальшого суспільного руху, а вдосконалення такого засобу начебто залежало від державної влади і політики. Тим самим, незважаючи на ідеологічне гасло, що радянський державний устрій спрямований на формування нової, вільної людини, насправді відбувався процес поступової дегуманізації, деморалізації людського життя на догоду зміцнення радянської держави. Найвищою соціальною цінністю визнавалася не людина, не її унікальність, не її особистість, а знеособлена маса, інтереси якої мала представляти держава, і, безумовно, не йшлося про закріплення в Основному Законі положення про людину як найвищу соціальну цінність.

Таким чином, спроби зобразити так зване соціалістичне самоврядування як якісно нову та єдино ефективну форму участі народу в управлінні державними та суспільними справами не відповідали дійсності. Механізм всенародної участі у формуванні загальної волі через ради значною мірою мав формально-ритуальний характер. Широко розпропагандоване повновладдя рад фактично перетворилося на прикриття всевладдя партійно-державної еліти [9, 41]. Усе це

дає підстави бачити насамперед у системі місцевої влади на чолі з радянськими органами не самоврядування, а звичайне державне управління, прикрите багатьма привабливими атрибутами формального народовладдя.

Безумовно, не викликало сумнівів, що політичну основу СРСР складають Ради народних депутатів [10], а територіальні колективи та інші соціальні спільності виступають як горизонтальні рівні політичної системи, на які діяли відповідні органи держави, партії, національного фронту, громадських організацій. Причому навіть допускалося, що в рамках таких колективів функціонують локальні органи самодіяльності. Колективи розглядалися як «самоврядні соціальні спільності зі своїми специфічними інтересами. Зазначалося, що в понятійний апарат теорії політичної системи входить і поняття «самоврядування», яке пов'язувалось з поняттями політики, влади, демократії та управління. Одночасно зазначалося, що застосування поняття «самоврядування» має різну класову спрямованість. При аналізі буржуазного суспільства допускалося, хоча з певним застереженням, виділення локального самоврядування, яке протистоїть централізованій державній владі [11, 152].

Виходячи з цього, насамперед місцеві ради як органи державної влади були іманентним атрибутом політичної системи тогочасного суспільства та важливим суб'єктом державотворчих процесів. У ряді партійних документів (Програма РКП(б), прийнята 1919 р., Програма КПРС, прийнята 1961 р., тощо) місцеве самоврядування пов'язувалося з місцевими Радами. Так, наприклад, у Резолюції XIX Всесоюзної конференції КПРС 1988 р. прямо зазначалося, що вирішальний напрям реформи політичної системи — забезпечення повновладдя Рад народних депутатів як основи соціалістичної державності та самоврядування [12, 446–447]. Це певною мірою створювало основу для реалізації ідеї місцевого самоврядування, її використання з врахуванням специфіки політичної системи соціалізму.

Отже, осмислення радянського періоду в контексті дослідження феномена місцевого самоврядування та процесів еволюції вітчизняної державності в Україні — необхідна умова для неповторення помилок минулого, запорука становлення справжнього самоврядування, яке має реалізуватися в дієвих оптимальних муніципальних структурах, які б відповідали сучасним формам організації суспільного життя.

В умовах реформи інститутів державної влади та еволюції вітчизняної державності особливо важливе значення має проблема теоретико-правового та політичного аналізу одного з ключових інститутів демократичної державності — місцевого самоврядування. Можна без перебільшення сказати, що без відповідного з'ясування питання про анатомію, конфігурацію та інституціональні суб'єкти політичної системи, їх структурні взаємовідносини не може бути й серйозної розмови про мету, завдання, об'єкти та функції держави, державної влади та політичної системи в цілому, її взаємодію з іншими системами суспільства (економічною, соціальною, духовною), умови і принципи поділу та реалізації публічної влади та багато інших ключових проблем модернізації суспільства і держави.

Водночас абсолютно правомірними та конструктивними є висновки про те, що стрижнем всієї теорії місцевого самоврядування є місце та функції самоврядних структур в існуючій політичній системі, механізм здійснення ними політичної влади, а наявність і ступінь розвиненості інституту місцевого самоврядування є одним із найважливіших показників зрілості держави і суспільства, демократичності його політичної системи [13, 4].

Отже, можна дійти висновку, що саме розвинуте місцеве самоврядування є одним із ключових інститутів демократичної державності, її іманентною ознакою та неодмінним атрибутом. Адже процеси становлення місцевого самоврядування нерозривно пов'язані з демократизацією державного і громадського життя, з розвитком в Україні інститутів громадянського суспільства і правової держави, що об'єктивно призводить до самообмеження держави, прерогатив державної влади та органів, які її реалізують на користь інших суб'єктів політичної системи, а також детермінує визнання та легалізацію державою інших, недержавних, інтересів, які продукують локальні соціальні утворення — територіальні громади. Ці глибинні процеси привели до модифікації та докорінної перебудови відносин у політичній системі: у формулі соціальних та політичних зв'язків типу «держава — громадянин» починає змінюватися домінуюча роль держави, квінтесенцією якої є принцип, за якого «не людина для держави, а держава для людини, тобто звучується сфера державного впливу на визначення поведінкових настанов інших суб'єктів політичної системи, передусім громадян та територіальних громад, розширюються можливості вибору останніми різнопланових варіантів поведінки в умовах правовільного простору, утвореного громадянським суспільством.

На жаль, сьогодні можна констатувати, що, незважаючи на те, що місцеве самоврядування в Україні перебуває у стані глибокої системної кризи, та проголошення, що важливим «етапом реалізації політичної реформи має стати реформа місцевого самоврядування», яка насамперед «передбачає перерозподіл обов'язків і повноважень між центром та владою на місцях, що є єдиним шляхом до прориву у розвитку регіонів, можна спостерігати не тільки відсутність державної волі у проведенні широкомасштабної муніципальної реформи, а й прагнення державної влади в імперативному порядку забезпечити керуваність місцевим самоврядуванням та нормалізувати життєдіяльність деяких територіальних громад, державну констатацію дефіциту законодавчого регулювання щодо місцевого самоврядування та хаотичності його розвитку, тощо.

Важливе теоретико-методологічне значення в контексті дослідження місцевого самоврядування як іманентної складової демократичної державності та одного з ключових чинників її модернізації має визначення статусу місцевої політики. Вона засновується на множинних місцевих інтересах та спрямована на їх ефективну реалізацію. Місцева політика необхідна, але можлива вона лише за умови усвідомлення цього центром, за наявності відповідної юридичної бази та сприятливих політичних умов. Поряд із суто місцевими інтересами в такій політиці враховуються переломлені масштабом важливості для тієї чи іншої території загальнодержавні інтереси. Адже місцеве самоврядування

в суспільстві, як видається, має розглядатися як феномен, що фіксує в собі соціальні, у тому числі духовно-моральні, політичні, юридичні, економічні тощо, цінності. Тим самим воно стає суттю демократії, основою права територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення, але в межах діючої конституції і чинних законів, і виступає не тільки специфічною формою народовладдя, а й фундаментальним інститутом громадянського суспільства.

Достатньо чітко роль місцевого самоврядування в процесі еволюції національної державності простежується в контексті дослідження прав та свобод людини і громадянина. Адже визнання державною владою прав людини — не абстрактний факт, не умоглядне твердження, а офіційна акція, яка знаходить своє підтвердження в політичному курсі держави, її правовій політиці, публічних заявах посадових осіб щодо прихильності до відповідної ідеології. У правовій, демократичній, соціальній та екогуманістичній державі права людини, з одного боку, утворюють самостійний напрям загальнонаціональної політики, а з іншого — пронизують як мета, цінність та принцип усі інші види державної політики — економічну, соціально-культурну, військову, міжнародну тощо [15, 266].

Слід ураховувати, що на рівні місцевого самоврядування, у межах територіальної громади, знаходить прояв і реалізацію переважна частина прав і свобод людини і громадянина. Цивілізаційна роль прав та свобод людини відбивається передусім у впорядкуванні політичних, економічних, соціальних та інших суспільних відносин, забезпеченні автономії та свободи особи та її асоціацій — територіальних громад. Потреба в загальноновизнаному порядку та справедливості закономірна для будь-якого соціуму, у тому числі такого локально організованого соціуму, яким є територіальна громада. Право та права людини встановлюють певні норми поведінки людей, які не повинні порушуватися, щоб не виникало конфліктів та ураження прав та свобод інших членів суспільства. Тому права людини відбивають загальний масштаб і рівну міру свободи та відповідальності. Тільки в умовах послідовної реалізації принципу «людина — найвища соціальна цінність» національна державність отримує «людське обличчя» та створюються конституційні передумови формування громадянського суспільства.

Отже, актуальність дослідження проблем місцевого самоврядування в контексті еволюції державної влади в сучасній Україні не викликає сумнівів. Місцеве самоврядування стосується або може зачіпати практично всі елементи політичної системи суспільства та навіть може виходити й іноді виходить за рамки власне політичної системи суспільства. По суті, місцеве самоврядування, будучи одним із найважливіших інститутів демократичної державності, є своєрідною політичною системою суспільства в мініатюрі, хоча не будь-яке самоврядування носить політичний характер. У зв'язку з цим заслуговує на увагу позиція О. М. Кокотова, який визначає місцеве самоврядування як процес управління низовими територіальними спільнотами жителів, який заснований на таких принципах: розумне поєднання представницьких інститутів та інститутів безпосередньої демократії, а також представницько-професійного управ-

ління та самоздійснення людьми своїх запитів, надання всім суб'єктам місцевих спільнот широких можливостей заявляти, відстоювати та проводити в життя власні інтереси; політико-правова прив'язка органів місцевого самоврядування до корінних потреб населення [16, 33].

З вищезазначеного також впливає істотне значення місцевого самоврядування в соціологічному аспекті. Варто враховувати, що сфера місцевого самоврядування формується, діє та поширюється на «нижніх поверхах» соціуму, де функціонує конкретна особистість, мікро- й мезоколективи людей (трудо-вий колектив підприємства, установи, організації; локальні асоціації індивідів, утворені за різними ознаками; суб'єкти міжособистісного спілкування; нарешті, сам територіальний колектив, місцеве співтовариство) — жителів певної території, об'єднаних єдиними інтересами, що мають колективний характер.

Щодо цього муніципальна влада як форма реалізації місцевого самоврядування має системні властивості: вона сама формується територіальним колективом з його ж членів; вона насамперед та в першу чергу відображає, продукує, охороняє та захищає законні інтереси, права і свободи членів територіального колективу та компетенційні повноваження органів, які він утворює; вона має структуроутворюючі властивості, тобто функціонує зовні у вигляді системи органів місцевого самоврядування та організаційно-правових форм діяльності самого територіального колективу; у результаті її функціонування утворюється локальна сфера соціального управління, що збігається з територіальними межами, у рамках яких діє місцеве співтовариство [17, 38].

На завершення виділимо ключові, найбільш важливі концептуальні питання, які ілюструють демократичну та багато в чому державоформуючу сутність місцевого самоврядування. На наш погляд, найбільш оптимально це можна помітити:

— по-перше, під час аналізу еволюції вітчизняної моделі місцевого самоврядування під кутом розвитку вітчизняної державності, оскільки тільки через проникнення в гносеологію національного державотворення можна більш-менш точно спрогнозувати і розвиток місцевого самоврядування, показати безпосередній зв'язок між моделлю політичної системи суспільства та моделлю місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства;

— по-друге, характеристика суб'єктно-об'єктних та функціональних властивостей місцевого самоврядування в їх порівнянні з аналогічними параметрами державної влади;

— по-третє, аналіз особливостей організації та функціонування державної влади в умовах становлення реального місцевого самоврядування;

— по-четверте, концептуальне бачення ролі місцевого самоврядування в процесі еволюції механізму сучасної держави.

Література

1. Горбатенко В. П. Політична модернізація і місцеве самоврядування // *Правова держава* : щоріч. наук. пр. Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. — К., 1996. — Вип. 7. — С. 199-205.

2. Штейн Л. Учение объ управленіи и право управленія: съ сравненіемъ литературы и законодательствъ Франціи, Англіи и Германіи / Л. Штейн. — СПб., 1874. — 230 с.
3. З виступу В. А. Ющенко на майдані Незалежності в Києві 23 січня 2005 року в день інавгурації Президента України // Воля-регіон. — 2005. — № 1.
4. Батанов О. В. Демократична муніципальна ідеологія та проблеми формування муніципальної влади в Україні // Вісник Запорізького національного університету. Сер. «Юридичні науки». — 2005. — № 2. — С. 36–41.
5. Аверьянов В. В. Организация аппарата государственного управления (структурно-функциональный аспект) / В. В. Аверьянов. — К. : Наук. думка, 1985. — 146 с.
6. Мінченко Р. М. Взаємодія державного управління і місцевого самоврядування як сутність демократизації вітчизняної державної влади // Актуальні проблеми держави та права : зб. наук. ст. — О., 2008. — Вип. 39. — С. 11–20.
7. Батанов О. В. Місцеве самоврядування — інститут політичної системи України: теоретико-методологічні проблеми дослідження // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2004. — № 1. — С. 18–28.
8. Ледяев В. Г. Формы власти : типологический анализ // Полис. — 2000. — № 2. — С. 6–18.
9. Лимонов А. М. Местное самоуправление в Российской Федерации : учеб. пособие / А. М. Лимонов ; под ред. Т. Н. Радько. — М. : ЮИ МВД РФ : Кн. мир, 2002. — 80 с. — (Сер. «Высшая школа»).
10. Азовкин И. А. Советы народных депутатов — политическая основа СССР / И. А. Азовкин, Н. Г. Старовойтов // Советское государство и право. — 1982. — № 10. — С. 3–10.
11. Основы теории политической системы / Г. Н. Манов, М. Н. Марченко, В. В. Мшвериадзе [и др.] ; отв. ред.: Ю. А. Тихомиров, В. Е. Чиркин. — М. : Наука, 1985. — 248 с.
12. О демократизации советского общества и реформе политической системы : резолюции XIX Всесоюзной конференции КПСС (июнь 1988 г.) // Государство Российское: власть и общество. С древнейших времен до наших дней : сб. док. / под ред. Ю. С. Кукушкина. — М. : Юрайт, 1996. — С. 443–454.
13. Журавський В. С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку (правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / В. С. Журавський. — Х., 2000. — 24 с.
14. Автономов А. С. У истоков гражданского общества и местного самоуправления : очерки / А. С. Автономов. — М., 1998. — 87 с.
15. Глухарева Л. И. Права человека в современном мире (социально-философские основы и государственно-правовое регулирование) / Л. И. Глухарева. — М. : Юрист, 2003. — 304 с.
16. Выдрин И. В. Муниципальное право России : учеб. для вузов / И. В. Выдрин, А. Н. Кокотов. — М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. — 368 с.
17. Баймуратов М. О. Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні / М. О. Баймуратов, В. А. Григор'єв. — О. : АО БАХВА, 2003. — 192 с.

Анотація

Мінченко Р. М. Роль та значення самоврядування у розвитку української державності. — Стаття.

У статті висвітлюються основні аспекти ролі та значення місцевого самоврядування в процесі розбудови української державності та впливу на розвиток демократії в Україні

Ключові слова: демократія, місцеве самоврядування, орган місцевого самоврядування, територіальна громада.

Аннотация

Минченко Р. Н. Роль и значение местного самоуправления в развитии украинской государственности. — Статья.

В статье освещаются основные аспекты роли и значения местного самоуправления в процессе созидания украинской государственности и влияния на развитие демократии в Украине.

Ключевые слова: демократия, местное самоуправление, орган местного самоуправления, территориальная громада.

Summary

Minchenko R. N. The role and importance of the local government in the development of Ukrainian statehood. — Article.

The main purpose of this article is to describe the main aspects of role and value of local government in process of creation of Ukrainian statehood and its influence on development of democracy of Ukraine.

Keywords: democracy, local government, local government, territorial communities.

УДК 342.53(477)

Х. І. Приходько

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ І ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ (ДО ПРОБЛЕМИ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ)

Конституція України 1996 року закріпила ряд принципів [1], які складають аксіологічну основу національного парламентаризму — системи цінностей, ідеологій і практик позиціонування парламенту не тільки як єдиного законодавчого, а й як правозахисного органу державної влади, тобто такої установи, яка своєю діяльністю відтворює (або прагне до цього) демократичну (людноцентристську) модель взаємин громадянина, суспільства і держави.

Проблема науково-доктринального та концептуально-правового забезпечення реалізації конституційних принципів, їх офіційного тлумачення Конституційним Судом України [2], а також дотримання «міжнародноправових стандартів парламентського процесу» [3], на наше глибоке переконання, у своєму вирішенні потребує, насамперед, застосування системного, структурного, функціонального, процесуального, компаративного методів дослідження. В практичній площині функціонування Верховної Ради України використання цих підходів дозволяє забезпечити єдність правових категорій «суб'єктивного та об'єктивного», «матеріального і процесуального», «міжнародного і національного» правової основи суспільних відносин реалізації законодавчої влади. Ці класичні діалектичні зв'язки є фундаментом становлення та розвитку цивілізованої моделі парламентаризму в Україні, в якій поєднується, по-перше, конституційні принципи, а по-друге, регламентовані механізми їх реалізації.

У становленні та розвитку українського парламентаризму особливе методологічне значення мають функціональна і процесуально-правова моделі організації діяльності Верховної Ради України.

В теоретичну основу нашого дослідження покладено результат аналізу багатьох наукових праць, присвячених доктринальним і прикладним аспектам функціонування парламенту, зокрема, це праці таких вчених, як С. А. Авак'ян, А. С. Автономов, М. Амеллер, М. О. Баймуратов, О. М. Бандурка, Г. В. Барабашев, Ч. Вайз, С. Б. Гавриш, А. З. Георгіца, В. Д. Горобець, В. М. Денисов,

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ 1 ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	
С. В. Ківалов Захист Конституційним Судом України прав та свобод людини і громадянина: можливості та проблеми	7
А. Р. Крусян Публічно-самоврядна влада як інституціональна складова сучасного українського конституціоналізму	16
Р. М. Міщенко Роль та значення місцевого самоврядування у розвитку української державності	25
Х. І. Приходько Функціональний і процесуальний підходи дослідження українського парламентаризму (до проблеми парламентського процесу в Україні)	34
І. Д. Сліденко Конституційний контроль з позицій універсалізму	42
Ю. О. Волошин Парадигма взаємодії міжнародного та національного права в умовах міждержавної інтеграції: нові підходи та виклики	51
Т. О. Свида Конституційний процес в Україні очима Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії)	60
А. А. Езеров Гарантии и средства обеспечения конституционной безопасности	68
О. В. Олькіна Співвідношення конституційного інституту дострокового припинення повноважень вищих посадових осіб та конституційної відповідальності	77
Д. С. Терлецький Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції та міжнародне право	85
В. А. Куранин Новая Конституция Венгрии: противоречивые оценки	95

С. С. Сон	
Міжнародні стандарти та національне законодавство України	101
Д. Є. Волкова	
Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та національні судові інституції: питання функціональної взаємодії	107
Я. В. Чернопищук	
Поняття «конституціоналізація» у сучасній конституціоналістиці	117
Л. А. Попсуєнко	
Значення Великої хартиї вольностей в становленні англійського парламентаризма	123
Н. В. Мішина	
Тенденції розвитку органів самоорганізації населення в Україні (на матеріалах м. Одеси)	130
І. О. Бондаренко	
Особливості правового статусу територіальних громад як суб'єктів права комунальної власності	136
А. Т. Назарко	
Міські агломерації в Україні: проблеми правової інституціоналізації	144
А. М. Майдебуря	
Звання почесний громадянин як особливий вид нагород органів місцевого самоврядування	150
К. М. Москальчук	
Гарантії в системі забезпечення конституційного права доступу громадян України до служби в органах місцевого самоврядування	156
О. В. Прієшкіна	
Міське самоврядування та політична система України: взаємодія та розвиток	163
О. В. Батанов	
Муніципалізм у системі категорій сучасного муніципального права: концептуальний аспект	172
М. Пухтинський	
Концептуальні аспекти реформування територіальної організації влади	180
Ю. Ю. Бальцій	
Основні моделі місцевого самоврядування в містах України	187
В. Р. Барський	
Офіційне внесення проекту нормативно-правового акта до місцевої ради як стадія муніципального нормотворчого процесу	196

М. В. Афанасьєва

Зловживання пасивним виборчим правом: теорія та практика 203

Д. А. Козачук

Заохочувальні процедури на публічній службі 211

Т. А. Латковська

Основні функції центрального банку: проблеми визначення та класифікації 218

О. В. Каплій

Інтернет-видання ЗМІ як новий вид традиційних ЗМІ: поняття та сучасний стан конституційно-правового регулювання 227

О. І. Погірко

Організаційно-правові питання воєнної реформи в контексті національної безпеки України 235

В. М. Панасюк

Принципи та форми взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства з реалізації державної молодіжної політики 244

К. К. Кулі

Проблеми визначення природи соціального замовлення в системі місцевого самоврядування в Україні 250

П. О. Великоречанін

Особливості здійснення політичних прав особами з множинним громадянством 257

А. В. Дашковська

Правовий статус ЗМІ в системі суб'єктів виборчого процесу 264

О. П. Кратюк

Адміністративно-правові засади управління сертифікацією плавскладу риболовних суден в Україні 270

І. І. Задоя

Обмеження, пов'язані з прийняттям на державну службу: теоретико-правовий аналіз 276

Ю. Л. Шеренін

Про структуру апеляційного провадження в судовому адміністративному процесі 284

Розділ 2

ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

- В. В. Завальнюк**
Архаїчне право як категорія юридичної антропології 293
- Є. В. Івашев**
Антропологія як підґрунтя аксіології права:
людські потреби — інтереси — цінності 298
- Л. І. Заморська**
Гене́за формулювання категорії «правова норма» 306
- З. М. Юдин**
Договорное правотворчество как инструмент координации
в правовой сфере 312
- О. М. Ноздрін**
Дослідження правового життя: філософський аспект 319
- К. В. Горобець**
Универсализм правовых ценностей 324
- С. Н. Некига**
Понятие правового компромисса 330
- Л. М. Мозолюк-Боднар**
Зміст дисципліни: теоретико-правова характеристика 336
- Л. А. Гаманюк**
Понятие и структура юридической обязанности 342
- А. В. Лещенко**
Семантичний аналіз правової поведінки 349
- И. В. Антошина**
Информационное воздействие права и информационная
функция права 358
- Н. А. Новікова**
Інформаційний простір як основа інформаційної функції
сучасної держави 365
- Н. М. Крестовська**
Сім'я у сфері дії ювенальної юстиції 374
- О. Є. Проць**
Молодь як суб'єкт права 379
- О. М. Шемякін, С. В. Немерцалова**
Програмні аспекти сучасного правового забезпечення розвитку
морського господарства 387

Т. Р. Короткий

- Природа норм рекомендацій міжнародних міжурядових організацій
(на прикладі рекомендацій ІМО у сфері охорони
морського середовища) 395

Н. В. Дрьоміна-Волок

- Міжнародна кримінальна юрисдикція стосовно расового
дискримінаційного насилля як злочину *jus cogens* 403

О. В. Трояновський

- Міжнародна кримінальна юрисдикція в механізмі
захисту прав людини 417

П. П. Войтович

- Міжнародні стандарти права на інформацію 425

Б. В. Бабін

- Аспекти впливу національного права на міжнародне програмне
регулювання 432

А. А. Волок

- Правовая регламентация трансплантологии: международно-правовые
стандарты и национальная практика 440

Д. Г. Михайленко

- Кваліфікація повторності хабарництва 449

І. І. Войтович

- Окремі питання тактики захисту під час проведення
невідкладних слідчих дій 458

О. П. Ващук

- Особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні
нападів на інкасаторів 466

О. Осадчая

- О закреплении мер процессуальной ответственности
в законодательстве Украины 473

А. Б. Романюк

- Методика дослідження та критерії ефективності захисту
в кримінальному процесі 480

І. А. Артеменко

- Державна політика протидії організованій злочинності
та корупції в Україні 488

Д. В. Ягунов

- Філософсько-правове та кримінологічне обґрунтування загальної
превенції як мети кримінального покарання 494

М. Г. Мельник

Зміст категорії «кадрове забезпечення» щодо діяльності судів:
теоретичні підходи до визначення 500

Ф. А. Цесарський

Підстави припинення трудового договору як проблемне питання
науки трудового права 505

Л. Я. Коритко

Правове регулювання рибальства в Східній Галичині (XIX ст.) 511

О. Я. Маланій

Правове регулювання праці жінок і неповнолітніх законодавством
Другої Речі Посполитої 1918–1939 рр. 517

І. Я. Швед

Удосконалення діяльності Державної служби охорони при МВС України
як складова частина реорганізації органів внутрішніх справ 523

А. С. Сандуленко

Верховенство канона как принцип
церковного судопроизводства 529

Розділ 3**ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА****В. В. Добровольська**

Щодо диференціації суб'єктів державного контролю
у сфері господарювання 539

О. Л. Садовенко

Досвід правового регулювання державного замовлення в зарубіжних
країнах та втілення його в законодавство України 545

Н. М. Дихта

Спеціальні підстави припинення договору доручення за цивільним
законодавством України 551

С. І. Клім

Суб'єкти використання й застосування аналогії закону
та форми її втілення у цивільному праві України 559

А. О. Згама

Повноваження судових органів апеляційної інстанції
в зарубіжних країнах 568

В. В. Денисюк

Акцепт як стадія укладення цивільно-правового договору 575

К. В. Мануїлова

Правова природа та зміст деліктних зобов'язань 583

О. В. Церковна

Щодо елементів цивільно-правової відповідальності
за завдання шкоди 590

Н. Г. Юрчишин

Правове регулювання інституту права власності на ліси у радянський
період (1917–1990 рр.): становлення та розвиток 596

Л. Є. Зуєва

Щодо принципу досудового врегулювання господарських спорів 604

Р. С. Сергєєв

Консалтингові схеми в енергетиці: збереження краще виробництва . . . 612

Розділ 4**РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО ТА АГРАРНОГО ПРАВА****І. І. Каракаш**

Особливості набуття права власності на землю в Україні
іноземними громадянами, іноземними юридичними особами
та іноземними державами 621

Є. О. Платонова

Правові засади зонування земель 625

Т. Є. Харитонова

Історичний розвиток та формування інституту прав на чужі
земельні ділянки у законодавстві України 630

С. І. Бугера

Правове регулювання органічного виробництва сільськогосподарської
продукції 636

В. О. Юрескул

Система стандартів у сфері природокористування й охорони
навколишнього природного середовища 643

О. В. Басай

Поняття відтворення природних рослинних ресурсів 650

П. А. Березінський

Методологічні засади взаємодії суспільства з природним середовищем
наприкінці ХХ сторіччя 657

Л. М. Терлецька

Правове регулювання відшкодування збитків при викупі
земельних ділянок 662

Наші автори 668

АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ

держави
і права

ВИПУСК

57

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Національний університет
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Збірник наукових праць

Випуск 57

Одеса
«Юридична література»
2011

ББК 67(4Укр)я43

А 437

УДК 340(477)1082

У збірнику подано статті, підготовлені викладачами, аспірантами, здобувачами Національного університету «Одеська юридична академія» — фахівцями у сфері трудового права, права соціального забезпечення, морського та митного права. Ряд статей присвячено новітнім напрямкам правового розвитку українського права.

Збірник може бути корисним ученим-правникам, юристам-практикам, студентам юридичного профілю, а також усім, хто цікавиться розвитком галузей права та системи українського права та законодавства.

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф., акад. АПН України **С. В. Ківалов** (головний редактор), д-р юрид. наук **В. М. Дрьомін** (заступник головного редактора), д-р юрид. наук, проф. **Ю. П. Аленін**, канд. юрид. наук, проф. **М. Р. Аракелян**, канд. юрид. наук, проф. **Л. Р. Біла-Тіунова**, д-р юрид. наук, проф. **О. К. Вишняков**, д-р юрид. наук, проф. **М. А. Дамірлі**, д-р юрид. наук, проф. **Є. В. Додін**, канд. юрид. наук, проф. **В. В. Завальнюк**, канд. юрид. наук, проф. **І. І. Каракаш**, д-р юрид. наук, проф. **Ю. М. Оборотов**, д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України **М. П. Орзіх**, д-р юрид. наук, проф. **О. П. Подцерковний**, канд. юрид. наук, проф. **Ю. Є. Полянський**, д-р юрид. наук, проф. **В. В. Тищенко**, д-р юрид. наук, проф. **В. О. Туляков**, д-р юрид. наук, проф. **Є. О. Харитонов**, д-р юрид. наук, проф. **О. І. Харитонова**, д-р юрид. наук, проф. **Г. І. Чанишева**

Відповідальний за випуск
доктор юридичних наук
В. М. Дрьомін

Збірник зареєстровано Міністерством інформації України, свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу інформації серія КВ № 3736.

Постановою Президії ВАК України № 1-05/7 від 09.06.1999 р. збірник внесено до списку фахових видань (юридичні науки).

УДК 347.955(477)

Р. М. Мінченко

ОСОБЛИВОСТІ ВІДКРИТТЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ПІДГОТОВКИ СПРАВИ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В КАСАЦІЙНІЙ ІНСТАНЦІЇ

Проведена судова реформа в Україні і, зокрема, прийняття Закону України «Про судоустрій та статус судів в Україні» № 2453-VI (2453-17) від 7 липня 2010 р. (далі — Закон) суттєво вплинули на всі види судочинства в Україні, в тому числі і на цивільне судочинство.

Основною метою зазначеної статі є висвітлення змін до діючого цивільно-процесуального законодавства, щодо процедури касаційного провадження в цивільному процесі, пов'язаних з фактом створення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ.

До недавнього часу функції щодо касаційного перегляду цивільних справ відповідно до «Прикінцевих та перехідних положень» до ЦПК і зміни до Закону України «Про судоустрій України» здійснювала Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України. Прийняття названого Закону не тільки кардинально змінило процедуру касаційного провадження щодо перегляду судових рішень у цивільних справах, але і суттєво вплинуло на подальше функціонування Верховного Суду України, його компетенцію та повноваження.

Відповідно до п. 2 ст. 7 Закону, для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанції і Верховний Суд України, відповідно до положення ст. 14 Закону, учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, встановлених процесуальним законом, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, а також на перегляд справи Верховним Судом України. Згідно з п. 2 ст. 17 Закону, систему судів загальної юрисдикції складають: місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України.

З метою реалізації права особи на касаційне оскарження рішення у цивільній справі відповідно до п. 2 ст. 31 Закону та ст. 323 ЦПК вперше в історії існування цивільного судочинства в Україні передбачено створення в системі судів загальної юрисдикції Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

У цивільному судочинстві України, як і у судочинстві багатьох інших держав, касаційний перегляд судових рішень є остаточною їх перевіркою з метою забезпечення правильного застосування судами норм матеріального і процесуального права. Правова регламентація касаційного провадження у цивільному судочинстві на сьогоднішній день базується на тому постулаті, що перегляд судових актів, що вступили в законну силу в касаційному порядку є додатковою гарантією законності судового рішення. Зміна чи скасування акта судової влади можливе лише за наявності певних умов, але в принципі кожне судове

рішення може бути переглянуте в касаційному порядку і стати об'єктом своєрідної ревізії судового акта. Зазначений вид судового провадження в цивільному процесі є особливим, так як переглянуті судові рішення в касаційному порядку на відміну від апеляційного провадження можуть бути тільки у випадку неправильного застосування норм матеріального права і порушення норм процесуального права, що і є відповідно до п. 2 ст. 324 ЦПК безпосередньо підставами касаційного оскарження судового акта.

До моменту створення згідно з Указом Президента України «Про Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ» від 12 серпня 2010 р. № 254к/96-ВР, окремої судової інституції — Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ і внесення відповідних змін до ЦПК, порядок касаційного оскарження і процедура перегляду судових рішень у цивільних справах була напрочуд неефективною, оскільки із-за перевантаженості Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України, що виконувала функцію касаційної інстанції, була неспроможна упродовж розумного строку переглянути величезну кількість цивільних справ, рішення за якими були предметом касаційного оскарження. У контексті вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі — ЄКПЛ), зазначене було суттєвим порушенням прав людини і міжнародних зобов'язань України і стало однією з основних причин необхідності проведення судової реформи в Україні. Думається, що віднині завдяки створенню спеціалізованих судів, що будуть виконувати лише функцію касаційного провадження і не будуть перевантажені іншими повноваженнями, що здійснював Верховний Суд України, касаційне оскарження в дійсності стане додатковою гарантією захисту прав людини і сприятиме винесенню остаточного, справедливого і законного рішення суду в розумні строки, як того вимагають положення ЄКПЛ і норми ЦПК [1, 108].

Звертаючись до аспекту правової ефективності касаційного провадження, необхідно зазначити, що законне судове рішення, як акт судової влади, має бути стійким і може переглядатись лише в окремих передбачених процесуальним законодавством випадках, виключно з підстав об'єктивного, а не суб'єктивного характеру. Це означає, що жоден з учасників цивільного процесу та інших осіб, права та обов'язки яких встановлені судовим рішенням, не може вимагати перегляду судового рішення, що вступило в законну силу з метою проведення повторного слухання справи і отримання для себе більш бажаного результату. Хоча на практиці учасники цивільного процесу досить часто зловживають своїм правом на касаційне оскарження і зумисне не «бачать» суттєвих порушень норм матеріального і процесуального права ще на стадії розгляду справи, як в суді 1-ї інстанції, так і при апеляційному розгляді справи, або зумисне затягують судовий процес касаційним оскарженням з метою призупинення виконавчого провадження у справі або неможливості виконання судової постанови взагалі. Саме тому дуже важливо, щоб повноваження Вищого Спеціалізованого суду, передбачені в ст. 32 Закону та ст. 336 ЦПК, використовувалися виключно для виправлення суддівської помилки, що мала місце при поперед-

ньому судовому розгляді і вплинула на висновок при вирішенні судової справи по суті, а не для отримання нового, більш привабливого для себе рішення [1, 109]. Перегляд рішень суду в касаційному порядку не може використовуватися як прихована апеляція і сама можливість двох переглядів на один предмет спору не є підставою для повторного розгляду. Необхідно погодитись з точкою зору В. В. Комарова щодо того, що відхилення від зазначеного принципу можливе лише тоді, коли воно спричинено незалежними і непереборними обставинами [2, 597].

Право на касаційне провадження можна визначити як гарантовану державою можливість сторонам та іншим особам, які брали участь у справі, а також особам, які не брали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки, звернутися до суду касаційної інстанції з метою перевірки законності рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, рішення і ухвали апеляційного суду, ухвалені за результатами апеляційного розгляду, що набрали законної сили, ухвал суду першої інстанції, після їх перегляду в апеляційному порядку і ухвали апеляційного суду, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі (ст. 324 ЦПК).

Підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відповідно до п. 1 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону, значно скорочений термін строку касаційного оскарження, передбачений ст. 325 ЦПК, з двох місяців до двадцяти днів з дня набрання законної сили рішенням апеляційного суду. В разі пропущення строку на касаційне оскарження з причин, визнаних судом поважними, суддя касаційної інстанції за заявою особи, яка подала скаргу, може поновити цей строк. Касаційна скарга, подана після закінчення строку на касаційне оскарження, повертається особі, яка її подала, якщо вона не порушила питання про відновлення пропущеного строку, або в випадку коли в поновленні строку відмовлено.

Питання про поновлення строку на касаційне оскарження і про повернення касаційної скарги вирішується суддею-доповідачем, про що постановляється відповідна ухвала.

Право на касаційне оскарження реалізується шляхом подання до Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ касаційної скарги, що за формою і змістом має відповідати вимогам п. 1, 2. ст. 326 ЦПК. Відносно змісту касаційної скарги, то думається, що акцент касаційної скарги має базуватись на найвагоміших фактах порушення права, що документально зафіксовані, та аргументах, що зможуть призвести до скасування чи зміни рішення чи ухвали суду. В касаційній скарзі необхідно зазначити, які саме норми матеріального права застосовані чи які саме норми процесуального права порушені, в усякому випадку виявлені недоліки і порушення при прийнятті рішень чи ухвал суду першої інстанції, переглянуті в апеляційному порядку, мають узгоджуватись з підставами застосування судом касаційної інстанції своїх повноважень. До касаційної скарги додаються копії скарги та доданих до неї документів, у кількості осіб, які приймають участь у справі.

У випадку, якщо касаційна скарга підписується представником, до касаційної скарги додаються належним чином оформлена довіреність чи інший документ, що посвідчує повноваження представника.

Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції, реєструється в день надходження і не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу, який перевіряє її на відповідність вимогам законодавства і у випадку надходження касаційної скарги, оформленої з порушенням вимог законодавства, чи в разі несплати скаржником державного мита (або і) витрат на інформаційне обслуговування, залишає скаргу без руху і надає скаржнику строк для усунення виявлених недоліків, про що виноситься відповідна ухвала (ст. 327 ЦПК).

Необхідно звернути увагу на те, що, відповідно до п. 1 розділу XII «Прикінцевих положень» Закону, термін, на протязі якого суддя-доповідач вирішує питання про відкриття касаційного провадження, повернення касаційної скарги без розгляду чи відмови у відкритті касаційного провадження, скоротився до трьох днів. Саме на протязі зазначеного терміну суддя-доповідач виносить відповідну ухвалу, витребує справу з суду апеляційної інстанції, надсилає копію апеляційної скарги з усіма доданими документами особам, які приймають участь у справі, встановлює строк протягом якого учасники цивільного процесу можуть надати свої заперечення і в разі необхідності вирішує питання про зупинення виконання рішення суду.

Діючим законодавством встановлений вичерпний перелік підстав, при наявності яких суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження, а саме: 1) справа не підлягає касаційному розгляду в порядку касаційного провадження; 2) цивільна справа не переглядалась в апеляційному провадженні; 3) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою сторони від скарги на це саме рішення чи ухвалу; 4) є ухвала про відхилення касаційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті провадження за скаргою тої самої особи на те саме рішення чи ухвалу; 5) касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності в їх перевірці (п. 3 ст. 328 ЦПК). Необхідно підкреслити, що перші чотири підстави відмови у відкритті касаційного провадження за поданою скаргою носять формальний характер і не залежать від розумової діяльності судді-доповідача, адже в основі відмови лежить або певний процесуальний документ (ухвала суду), або конкретна норма цивільно-процесуального законодавства, що визначає підсудність конкретної справи. Виходячи зі сказаного можна об'єднати названі підстави відмови у відкритті касаційного провадження єдиною назвою — підстави об'єктивного характеру, що не залежать від волі судді-доповідача. Що стосується п'ятої підстави відмови у відкритті касаційного провадження, то вона носить суб'єктивний характер, адже саме на суддю-доповідача покладений законом обов'язок визначити, наскільки обґрунтованою чи необґрунтованою є касаційна скарга. І в залежності від професійного рівня судді, ступеня його загальної та фахової підготовки, суддя-доповідач дійде висновку щодо обґрунтованості чи необґрунтованості касаційної скарги.

З метою реалізації права особи на касаційне оскарження і отримання дійсно законного, обґрунтованого, а значить справедливого судового рішення, законодавець передбачив, що в незалежності від ступеня обґрунтованості чи необґрунтованості касаційної скарги, рішення чи ухвала суду, що базується на неправильному (помилковому) застосуванні норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, є підставою для відкриття касаційного провадження.

Копія ухвали про повернення касаційної скарги чи відмови у відкритті касаційного провадження разом з доданими до скарги документами направляється особі, яка подала касаційну скаргу. Що стосується самої касаційної скарги, то вона залишається в архіві суду касаційної інстанції.

Хотілось би звернути увагу на аналізі такого самостійного процесуального права учасника цивільного процесу, як права приєднатись до касаційної скарги (ст. 329 ЦПК). Зазначене процесуальне право можна визначити як право особи у спеціальній передбаченій законом процесуальний терміни приєднатись до поданої і зареєстрованої в установленому законом порядку касаційної скарги іншим учасником цивільного процесу. Правом приєднатись до касаційної скарги наділяються особи, які брали участь у справі на стороні особи, яка подала касаційну скаргу. До касаційної скарги мають право приєднатись особи, які не приймали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки.

Відповідно до п. 2 ст. 329 ЦПК заява про приєднання до касаційної скарги подається протягом трьох днів з дня отримання копії касаційної скарги. Думається, що такий скорочений термін для приєднання до касаційної скарги може призвести до ускладнення реалізації цього процесуального права. Було б більш правильним і раціональним цей строк продовжити до строку, протягом якого сторонам надається право подати свої заперечення на касаційну скаргу, або визначити строком попереднього розгляду справи.

За подання заяви про приєднання до касаційної скарги судовий збір не сплачується, зазначене уявляється цілком логічним, так як судовий збір скаргник сплачує ще до відкриття касаційного провадження у справі.

Наступне, на чому хотілось би зупинитись в зазначеній статі, це питання змін, доповнень та відкликання касаційної справи. Відповідно до ст. 330 ЦПК, особа, яка подала касаційну скаргу, може протягом всього строку касаційного оскарження доповнити скаргу або змінити її в частині обґрунтування, оцінки доказів, підстав оскарження та вимог до суду. Зміни та доповнення до касаційної скарги можуть як суттєво змінити зміст касаційної скарги, так і лише уточнити окремі вимоги, обґрунтування та посилання на норми діючого законодавства. Окрім права на доповнення та зміни касаційної скарги, особа, яка подала касаційну скаргу, має право відкликати касаційну скаргу до моменту розгляду справи в касаційному суді. У випадку відкликання касаційної скарги, суддя-доповідач виносить ухвалу про повернення скарги. Відкликання скарги і її подальше повернення особі-скаржнику не позбавляє сторону повторно заявити касаційну скаргу в рамках існуючого строку на касаційне оскарження або в випадку його продовження.

Реалізація особою свого процесуального права на відкликання касаційної скарги може негативно вплинути на процесуальні права інших учасників процесу, які раніше приєдналися до заявленої касаційної скарги, адже в ЦПК немає норми, яка б регламентувала подальші дії суду щодо самостійного розгляду заяв інших учасників процесу, які приєдналися до касаційної скарги. Думається, що в даному випадку мова може йти про виділення самостійних вимог осіб, які приєдналися до касаційної скарги в окреме провадження, так як для позбавлення права на розгляд заяви про приєднання до касаційної скарги в порядку ст. 329 ЦПК має існувати конкретне положення закону.

Наступною самостійною стадією касаційного провадження є підготовка справи до касаційного розгляду, що здійснюється суддею-доповідачем у десятиденний строк з моменту отримання справи. Саме в зазначений строк суддя-доповідач готує доповідь, в якій викладає наявність чи відсутність обставин, необхідних для ухвалення відповідного рішення судом касаційної інстанції, з'ясовує питання про склад осіб, які беруть участь у справі (ст. 331 ЦПК). Протягом наступних п'яти днів після складання доповіді судді-доповідача суд касаційної інстанції у складі колегії з трьох суддів здійснює попередній розгляд справи у нарадчій кімнаті без повідомлення сторін, які беруть участь у справі. Суд касаційної інстанції під час попереднього судового засідання вирішує питання про відхилення касаційної скарги і залишення рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення; за наявності підстав скасовує судові рішення чи призначає справу до судового розгляду. Справа призначається до судового розгляду в випадку, якщо хоча б один з судів судової колегії дійшов такого висновку, про що виноситься відповідна ухвала, що підписується всім складом суду (ст. 332 ЦПК). Думається, що такий попередній розгляд касаційної скарги, що може реалізуватись в ухвалення судом касаційної інстанції конкретного судового рішення щодо задоволення чи незадоволення касаційної скарги, проведений без участі і повідомлення учасників цивільного процесу є суттєвим порушенням основних принципів цивільного судочинства — принципів гласності та публічності і негативно впливає на імідж суду касаційної інстанції і судової системи України в цілому, а тому потребує відповідних змін.

Питання розгляду касаційної скарги по суті, повноважень суду касаційної інстанції, межі розгляду справи судом касаційної інстанції та інше будуть розглянуті в наступній публікації.

Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що проведення судової реформи в Україні, створення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ і внесення цілої низки змін до цивільно-процесуального законодавства в цілому позитивно вплинуло на реалізацію права громадян на судовий захист і винесення судом законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення.

Література

1. Мінченко Р. М. Деякі питання касаційного провадження в цивільному судочинстві України // Актуальні проблеми держави та права : зб. наук. пр. — О., 2010. — Вип. 56.
2. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Комарова. — Х. : Харків юрид., 2008. — 928 с.

Анотація

Мінченко Р. М. Особливості відкриття касаційного провадження та підготовки справи до розгляду в касаційній інстанції. — Стаття.

У статті висвітлюються питання особливостей відкриття касаційного провадження та підготовки справи до розгляду в суді касаційної інстанції, здійснюється аналіз змін до діючого цивільно-процесуального законодавства, пов'язаних зі створенням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ.

Ключові слова: касаційне провадження, відкриття провадження, рішення, ухвала, підготовка справи, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ.

Аннотация

Минченко Р. Н. Особенности открытия кассационного производства и подготовки дела к рассмотрению в кассационной инстанции. — Статья.

В статье освещаются вопросы особенностей открытия кассационного производства и подготовки дела к рассмотрению в суде кассационной инстанции, осуществляется анализ изменений действующего гражданско-процессуального законодательства, связанных с созданием Высшего специализированного суда Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел.

Ключевые слова: кассационное производство, открытие производства, решение, определение, подготовка дела, Высший специализированный суд Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел.

Summary

Minchenko R. N. The Features of Opening of Cassation Proceedings and the Case Preparation Before the Consideration in Court of Cassation Instance. — Article.

In this article the questions associated with features of opening of cassation proceedings and preparation the case before consideration in court of cassation instance are taken up, the analysis of changes of the operating civil process legislation connected with creation of the Higher specialized court of Ukraine on consideration civil and criminal cases is carried out.

Keywords: cassation proceedings, opening of proceedings, decision, definition, preparing of the case, the Higher specialized court of Ukraine on consideration civil and criminal cases.

ЗМІСТ

Передмова 3

Розділ 1

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ

С. В. Ківалов

Вплив міжнародного кримінального правосуддя
на світовий правопорядок 7

В. В. Завальнюк

Еволюція антропологічних знань у правовому вимірі 17

В. М. Дрьомін, Н. А. Зелінська

Механізми інтернаціоналізації злочинності
та сучасні проблеми протидії 23

А. Ф. Крижановський

Сучасний правовий порядок: контури теорії 33

І. Є. Словська

Принцип гласності у діяльності Верховної Ради України 41

І. Поляков

Роль соціологічного способу тлумачення при застосуванні розсуду
в правоохоронній діяльності 49

І. Л. Самсін

Правовий зміст конституційних начал податкового законодавства
України: теоретико-прикладний аналіз у методологічному контексті
тлумачення 58

В. А. Григорьев

Субъектный состав участников конституционного судопроизводства
в Украине: классификация, законодательное регулирование,
правовое положение 66

А. А. Езеров

Конституционная безопасность с позиций конфликтологического
подхода 76

Е. В. Абакуменко

Вопросы реализации принципа диспозитивности в праве 85

Д. В. Балух

Державна посада як об'єкт державного управління 92

О. М. Стець

Принципи управління державною службою в Україні 98

А. К. Гасанова

Етапи та стадії виникнення, становлення та функціонування адміністративної юстиції в Україні 106

Розділ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Г. І. Чанишева

Особливості обчислення окремих видів строків у трудовому праві 115

І. М. Сирота

Система соціального захисту ветеранів Великої Вітчизняної війни за законодавством України 121

Є. В. Краснов

Основні трудові права у проекті Трудового кодексу України 127

І. В. Лагутіна

Моббінг на робочому місці: правовий аспект 133

О. А. Трюхан

Міжнародно-правові стандарти зайнятості населення та законодавство України 138

С. В. Вишновецька

Юридична техніка як складова методології науки трудового права 144

О. М. Потопахіна

Становлення та розвиток законодавства про соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування 151

І. І. Шамшина

Місце та зміст юридичної відповідальності у структурі правового статусу роботодавця 163

Н. М. Ваплярчук

Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності державних службовців 169

О. П. Рудницька

Поняття та класифікація гарантійних виплат 175

Ж. А. Дробот

Поняття пенсійного страхування 182

М. В. Сокол	597
Права та гарантії працівників у процесі проведення страйку за трудовим законодавством України та за законодавством зарубіжних держав	
О. В. Стрельцова	190
Еволюція джерел права ЄС в галузі юстиції та правоохоронної діяльності	
І. А. Римар	195
Особливості правового регулювання індивідуально-трудоких відносин за участю іноземців	
Д. В. Приміч	203
Порядок укладання колективних договорів за міжнародними актами та законодавством України	
М. В. Сорочишин	210
Узгоджувальні процедури як одна з основних форм соціального діалогу	
І. В. Лазор	216
Соціальне значення спеціальної дисциплінарної відповідальності та проблеми її правового регулювання	
В. В. Форманюк	221
Поняття дисципліни праці: теоретичний аналіз	
О. С. Кайтанський	229
Правове забезпечення працевлаштування молоді в Україні	
М. О. Шишлюк	233
Проблеми правового регулювання житлового забезпечення військовослужбовців	
В. О. Карплюк	239
До проблеми зайнятості літніх працівників	
Д. А. Тішко	245
Міжнародно-правові стандарти регулювання праці моряків	
А. В. Більбот	250
Міжнародно-правові акти про соціальне обслуговування та законодавство України	
І. М. Зогий	255
Міжнародно-правові стандарти медичної допомоги та законодавство України	
	261

- В. А. Андрюнова**
Юридичні факти як підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин 268
- Р. І. Чанишев**
Міжнародні стандарти захисту персональних даних працівника і законодавство України 275
- О. В. Пожарова**
Особливості правового регулювання праці осіб із сімейними обов'язками 282
- Ю. В. Пожаров**
Правовий статус роботодавця за проектом Трудового кодексу України . . . 287
- О. В. Пасечник**
Поняття і предмет колективного трудового спору за законодавством України, Республіки Білорусь та Російської Федерації 292
- Р. Жуган**
Дисциплінарна відповідальність суддів 300
- М. Ю. Шуліпа**
Дія локальних нормативно-правових актів, що містять норми трудового права 305
- В. О. Голобородько**
Локальне правове регулювання технологічного процесу 311
- І. М. Твердовський**
Принцип заборони дискримінації в системі принципів правового регулювання соціально-трудових відносин 315
- Д. В. Трубицин**
Відсторонення працівника від роботи: історико-правовий огляд 321
- К. І. Дмитрієва**
Правове регулювання часу відпочинку за проектом Трудового кодексу України 326
- П. В. Мельник**
Вплив соціуму на ранню (первинну) профілактику ризиків професії . . 331
- В. В. Андрійєв**
Щодо природи обов'язкових соціально-забезпечувальних страхових правовідносин 337
- В. М. Андрійєв**
До питання захисту трудових прав працівників 343

Ю. В. Сауляк

599

Поняття та класифікація спорів з питань соціального забезпечення . . . 347

М. З. Царюк

Поняття та види робочого часу за проектом
Трудового кодексу України 352

Розділ 3

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОРСЬКОГО ТА МИТНОГО ПРАВА

Є. В. Додін

Митна злочинність: поняття та структура 361

В. В. Прокопенко

Місце міжнародного митного права у системі міжнародного права 375

О. П. Федотов

Розробка та погодження технологічних схем з процедур пропуску
та здійснення митного контролю на державному кордоні України:
невизначена проблема 381

Є. Є. Додіна

Митне оформлення вантажів гуманітарної допомоги, яка прямує
до релігійних організацій в Україні 385

Г. Л. Карпенко

Деякі питання щодо аналізу проекту Закону України
«Про внесення змін до Митного кодексу України» 394

І. В. Міщенко

Правові основи логістизації митних процедур в Україні 399

Л. М. Давиденко

Правові проблеми реєстрації морських суден
під «зручними» прапорами 405

А. П. Дударь

Право контролю государства порта за соблюдением исполнения
некоторых международных соглашений (Port State Control) 412

Д. С. Звягінцева

Аналіз заходів та форм видалення затонулого судна у контексті
Найробійської конвенції від 18 травня 2007 р. 418

Розділ 4
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

- Р. М. Мінченко**
Особливості відкриття касаційного провадження та підготовки справи до судового розгляду в касаційній інстанції 427
- В. І. Труба**
Про сумісність приватного і публічного інтересів у сімейному праві . . 434
- Л. І. Загорська**
Примусовість та соціальна нормативність як передумови формування нормативності права 440
- Н. В. Дрьоміна-Волок**
Зобов'язання держави розслідувати можливі расистські мотиви насильницьких дій в інтерпретації Європейського суду з прав людини 448
- В. С. Петренко**
Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин 455
- Л. І. Аркуша**
Конвертаційні центри як спосіб легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності 464
- Е. П. Стась**
Проблеми окремих публічно-господарських обмежень у страховій діяльності 472
- В. В. Валах**
Спадкування фактичного подружжя за законом 479
- М. В. Матійко**
Цінність цивільно-правової інформації як важливий аспект дослідження інформаційної функції цивільного права 484
- Л. Д. Романадзе**
Умови та порядок надання правової охорони торговельним маркам . . . 492
- В. М. Масін**
Особливості правового статусу агроторгових домів, створених у формі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів 497
- К. В. Кужильна**
Особливості відшкодування шкоди, завданої учасниками дорожнього руху 504
- Г. П. Власова**
Сутність та завдання спрощеного кримінального судочинства 511

Н. О. Антолюк	
Критерії визначення вартості майна, яким заволоділа особа	516
С. С. Нестеренко	
Щодо питання про кодифікацію права міжнародної відповідальності ..	522
В. Д. Сидор	
Система земельного законодавства України: теоретичні аспекти	529
В. М. Свириденко	
Про конфлікти у сфері оподаткування: теоретико-правовий аспект ...	535
Л. В. Вакарюк	
Місце бюджетного права в системі фінансового права України	543
В. В. Хохуляк	
Методологічні орієнтири науки фінансового права	550
Р. М. Сухий	
Система органів, що здійснюють валютне регулювання в Україні	556
В. А. Федоров	
Види державного боргу України	563
Л. В. Машковська	
Правовий статус суб'єктів некомерційної господарської діяльності ...	573
А. О. Калошина	
Негативні наслідки демократичних змін щодо спрощення умов ведення господарської діяльності у деяких аспектах охорони навколишнього природного середовища	578
Н. А. Орловська	
Деякі питання побудови кримінально-правових санкцій у контексті процесів криміналізації та пеналізації	584
Наші автори	591

АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ

держави
і права

ВИПУСК

56

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Збірник наукових праць

Випуск 56

Одеса
«Юридична література»
2010

ББК 67(4Укр)я43

А 437

УДК 340(477)1082

Збірник наукових праць виданий за результатами роботи конференції «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» і присвячений пам'яті видатного науковця, знаного представника вітчизняної школи цивілістики професора Юрія Семеновича Червоного. У збірнику розглянуто актуальні проблемні питання загальної теорії цивільного права, цивільного процесу, зобов'язального, сімейного та житлового права.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів вищих юридичних навчальних закладів, а також юристів-практиків, які цікавляться особливостями цивільного права та цивільного процесу України.

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф., акад. АПН України **С. В. Ківалов** (головний редактор), д-р юрид. наук, проф. **Ю. М. Оборотов** (заступник головного редактора), д-р юрид. наук, проф. **Ю. П. Аленін**, канд. юрид. наук, проф. **М. Р. Аракелян**, канд. юрид. наук, проф. **Л. Р. Біла-Тіунова**, д-р юрид. наук, проф. **О. К. Вишняков**, д-р юрид. наук, проф. **В. М. Дрьомін**, д-р юрид. наук, проф. **М. А. Дамірлі**, д-р юрид. наук, проф. **Є. В. Додін**, канд. юрид. наук, проф. **В. В. Завальнюк**, канд. юрид. наук, проф. **І. І. Каракаш**, д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України **М. П. Орзіх**, д-р юрид. наук, проф. **О. П. Подцерковний**, канд. юрид. наук, проф. **Ю. Є. Полянський**, д-р юрид. наук, проф. **В. В. Тищенко**, д-р юрид. наук, проф. **В. О. Туляков**, д-р юрид. наук, проф. **Є. О. Харитонов**, д-р юрид. наук, проф. **О. І. Харитонова**, д-р юрид. наук, проф. **Г. І. Чанишева**

Відповідальний за випуск
доктор юридичних наук,
професор **Р. М. Мінченко**

Збірник зареєстровано Міністерством інформації України, свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу інформації серія КВ № 3736.

Постановою Президії ВАК України № 1-05/7 від 09.06.1999 р. збірник внесено до списку фахових видань (юридичні науки).

УДК 347.957 (477)

Р. М. Мінченко

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Реформування судової системи України і прийняття 7 липня 2010 року нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» № 2453-VI (далі — Закон) суттєво вплинули на цивільне судочинство України взагалі та на касаційне провадження в цивільному процесі зокрема.

Саме окремим питанням змін до чинного цивільно-процесуального законодавства в галузі реалізації права особи на касаційне оскарження судового рішення присвячена зазначена стаття.

Як відомо, особи, які вважають, що рішення суду, що набрало законної сили, є незаконним та таким, що порушує їх законні права та охоронювані законом інтереси, мають право на звернення до суду касаційної інстанції з метою перевірки законності рішення суду першої та апеляційних інстанцій.

До недавнього часу функції щодо касаційного перегляду цивільних справ відповідно до «Прикінцевих та перехідних положень» до ЦПК і зміни до Закону України «Про судоустрій України» здійснювала Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України. Прийняття названого Закону не тільки кардинально змінило процедуру касаційного провадження щодо перегляду судових рішень у цивільних справах, але і суттєво вплинуло на подальше функціонування Верховного Суду України, його компетенцію та повноваження.

Відповідно до п. 2 ст. 7 Закону, для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної, касаційної інстанції і Верховний Суд України, відповідно до положення ст. 14 Закону, учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, встановлених процесуальними законами, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення, а також на перегляд справи Верховним Судом України. Згідно з п. 2 ст. 17 Закону, системі судів загальної юрисдикції складають: місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України. Виходячи зі змісту вказаних положень стає зрозумілим, що Верховний Суд України більше не буде відігравати функції касаційної інстанції з перегляду будь-якої категорії справ. З метою реалізації права особи на касаційне оскарження рішення у цивільній справі відповідно до п. 2 ст. 31 Закону та ст. 323 ЦПК вперше в історії існування цивільного судочинства в Україні передбачено створення в системі судів загальної юрисдикції Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Право на касаційне провадження можна визначити як гарантовану державою можливість сторонам та іншим особам, які брали участь у справі, а також особам, які не брали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки, звернутися до суду касаційної інстанції з метою пере-

вірки законності рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, рішення і ухвали апеляційного суду, ухвалені за результатами апеляційного розгляду, що набрали законної сили (ст. 336 ЦПК).

У цивільному судочинстві України, як і у судочинстві багатьох інших держав, касаційний перегляд судових рішень є остаточною їх перевіркою з метою забезпечення правильного застосування судами норм матеріального і процесуального права. Правова регламентація касаційного провадження у цивільному судочинстві на сьогоднішній день базується на тому постулаті, що перегляд судових актів, що вступили в законну силу в касаційному порядку, є додатковою гарантією законності судового рішення. Зміна чи скасування акта судової влади можливе лише за наявності певних умов, але в принципі кожне судове рішення може бути переглянute в касаційному порядку і стати об'єктом своєрідної ревізії судового акта. Зазначений вид судового провадження в цивільному процесі є особливим, так як переглянуті судові рішення в касаційному порядку на відміну від апеляційного провадження можуть бути тільки у випадку неправильного застосування норм матеріального права і порушення норм процесуального права, що і є відповідно до п. 2 ст. 324 ЦПК безпосередньо підставами касаційного оскарження судового акта.

До недавнього часу, до моменту створення згідно з Указом Президента України «Про Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ» від 12 серпня 2010 року № 254к/96-ВР, окремої судової інституції — Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ і внесення відповідних змін до ЦПК, порядок касаційного оскарження і процедура перегляду судових рішень у цивільних справах були напрочуд неефективними, оскільки із-за перевантаженості Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України, що виконувала функцію касаційної інстанції, була неспроможна упродовж розумного строку переглянути величезну кількість цивільних справ, рішення за якими були предметом касаційного оскарження. У контексті вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі — ЄКПЛ), зазначене було суттєвим порушенням прав людини і міжнародних зобов'язань України і стало однією з основних причин необхідності проведення судової реформи в Україні. Думається, що віднині, завдяки створенню спеціалізованих судів, що будуть виконувати лише функцію касаційного провадження і не будуть перевантажені іншими повноваженнями, що здійснював Верховний Суд України, касаційне оскарження в дійсності стане додатковою гарантією захисту прав людини і сприятиме винесенню остаточно, справедливого і законного рішення суду в розумні строки, як того вимагають положення ЄКПЛ і норми ЦПК.

В українському цивільно-процесуальному законодавстві (ст. 17 Закону) відповідно до організації судової влади наряду з принципами територіальності та спеціалізації діє принцип інстанційності. Зазначений принцип полягає в тому, що цивільний процес розподіляється на провадження щодо розгляду цивільних справ судами чотирьох судових інстанцій: місцевим судом, судом апеляційної інстанції, Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних і кримі-

нальних справ і Верховним судом України. При такій інстанційній системі судочинства, провадження за цивільними справами відбувається на тих засадах, що розгляд справ по суті здійснюється за загальним правилом в двох судових ланках, а касаційна інстанція відіграє роль додаткової ревізійної інстанції. Що стосується перегляду справ Верховним Судом України, то питання відносно того, яку функцію відіграє Верховний Суд, є достатньо дискусійним, так як незважаючи на те, що з норм цивільного процесуального законодавства виключені положення про виняткове провадження, перегляд справ Верховним Судом України по суті, як і раніше, залишився винятковим (ст. 355 ЦПК).

Думається, що саме такий чотирьохінстанційний судовий розгляд цивільної справи забезпечить найбільшу ефективність цивільного судочинства і остаточність та обов'язковість прийнятих судових актів.

Звертаючись до аспекту правової ефективності касаційного провадження, необхідно зазначити, що законне судові рішення, як акт судової влади, має бути стійким і може переглядатись лише в окремих передбачених процесуальним законодавством випадках, виключно з підстав об'єктивного, а не суб'єктивного характеру. Це означає, що жоден з учасників цивільного процесу та інших осіб, права та обов'язки яких встановлені судовим рішенням, не може вимагати перегляду судового рішення, що набрало законної сили, з метою проведення повторного слухання справи і отримання для себе більш бажаного результату. Хоча на практиці учасники цивільного процесу досить часто зловживають своїм правом на касаційне оскарження і зумисне не «бачать» суттєвих порушень норм матеріального і процесуального права ще на стадії розгляду справи, як в суді 1-ї інстанції, так і при апеляційному розгляді справи, або зумисне затягують судовий процес касаційним оскарженням з метою придушення виконавчого провадження у справі або неможливості виконання судової постанови взагалі. Саме тому дуже важливо, щоб повноваження Вищого спеціалізованого суду, передбачені в ст. 32 Закону та ст. 336 ЦПК, використовувалися виключно для виправлення суддівської помилки, що мала місце при попередньому судовому розгляді і вплинула на висновок при вирішенні судової справи по суті, а не для отримання нового, більш привабливого для себе рішення. Перегляд рішень суду в касаційному порядку не може використовуватися як прихована апеляція і сама можливість двох переглядів на один предмет спору не є підставою для повторного розгляду. Необхідно погодитись з точкою зору В. В. Комарова щодо того, що відхилення від зазначеного принципу можливе лише тоді, коли воно спричинено незалежними і непереборними обставинами [1, 597].

На закінчення хочеться відзначити, що внесені відповідно до Закону зміни до ЦПК суттєво вплинули на мету, завдання, суть і процесуальну форму касаційного оскарження і як наслідок призведуть до суттєвого поліпшення стану речей в галузі захисту порушених, невизнаних, оспорених чи охоронюваних законом інтересів учасників цивільного процесу.

Інші аспекти касаційного провадження будуть предметом дослідження наступних публікацій.

нальних справ і Верховним судом України. При такій інстанційній системі судочинства, провадження за цивільними справами відбувається на тих засадах, що розгляд справ по суті здійснюється за загальним правилом в двох судових ланках, а касаційна інстанція відіграє роль додаткової ревізійної інстанції. Що стосується перегляду справ Верховним Судом України, то питання відносно того, яку функцію відіграє Верховний Суд, є достатньо дискусійним, так як незважаючи на те, що з норм цивільного процесуального законодавства виключені положення про виняткове провадження, перегляд справ Верховним Судом України по суті, як і раніше, залишився винятковим (ст. 355 ЦПК).

Думається, що саме такий чотирьохінстанційний судовий розгляд цивільної справи забезпечить найбільшу ефективність цивільного судочинства і остаточність та обов'язковість прийнятих судових актів.

Звертаючись до аспекту правової ефективності касаційного провадження, необхідно зазначити, що законне судове рішення, як акт судової влади, має бути стійким і може переглядатись лише в окремих передбачених процесуальним законодавством випадках, виключно з підстав об'єктивного, а не суб'єктивного характеру. Це означає, що жоден з учасників цивільного процесу та інших осіб, права та обов'язки яких встановлені судовим рішенням, не може вимагати перегляду судового рішення, що набрало законної сили, з метою проведення повторного слухання справи і отримання для себе більш бажаного результату. Хоча на практиці учасники цивільного процесу досить часто зловживають своїм правом на касаційне оскарження і зумисне не «бачать» суттєвих порушень норм матеріального і процесуального права ще на стадії розгляду справи, як в суді 1-ї інстанції, так і при апеляційному розгляді справи, або зумисне затягують судовий процес касаційним оскарженням з метою призупинення виконавчого провадження у справі або неможливості виконання судової постанови взагалі. Саме тому дуже важливо, щоб повноваження Вищого спеціалізованого суду, передбачені в ст. 32 Закону та ст. 336 ЦПК, використовувалися виключно для виправлення суддівської помилки, що мала місце при попередньому судовому розгляді і вплинула на висновок при вирішенні судової справи по суті, а не для отримання нового, більш привабливого для себе рішення. Перегляд рішень суду в касаційному порядку не може використовуватися як прихована апеляція і сама можливість двох переглядів на один предмет спору не є підставою для повторного розгляду. Необхідно погодитись з точкою зору В. В. Комарова щодо того, що відхилення від зазначеного принципу можливе лише тоді, коли воно спричинено незалежними і непереборними обставинами [1, 597].

На закінчення хочеться відзначити, що внесені відповідно до Закону зміни до ЦПК суттєво вплинули на мету, завдання, суть і процесуальну форму касаційного оскарження і як наслідок призведуть до суттєвого поліпшення стану речей в галузі захисту порушених, невизнаних, оспорених чи охоронюваних законом інтересів учасників цивільного процесу.

Інші аспекти касаційного провадження будуть предметом дослідження наступних публікацій.

Література

1. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Комарова. — Х. : Харків юридичний, 2008. — 928 с.

Анотація

Минченко Р. М. Деякі питання касаційного провадження в цивільному судочинстві України.
— Стаття.
У статті розкриваються окремі аспекти змін до цивільно-процесуального законодавства в галузі касаційного провадження, пов'язані з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів».
Ключові слова: цивільне судочинство, касаційне оскарження, касаційне провадження, Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Анотация

Минченко Р. М. Некоторые вопросы кассационного производства в гражданском судопроизводстве Украины. — Статья.
В статье раскрываются отдельные аспекты изменений гражданско-процессуального законодательства в области кассационного производства, связанных с принятием Закона Украины «О судостроительстве и статусе судей».
Ключевые слова: гражданское судопроизводство, кассационное производство, кассационное обжалование, Высший специализированный суд по рассмотрению гражданских и уголовных дел.

Summary

Minchenko R. M. Some Questions of Cassation Proceedings in the Civil Proceedings of Ukraine.
— Article.
This article highlights some aspects of changings in civil procedural law made in the sphere of Cassation procedure which refer to the adoption of the Law of Ukraine «On the judicial system and status of judges».
Keywords: civil legal procedure, cassation procedure, cassation appeal, the Supreme specialized court of considering civil and criminal cases.

УДК 347.951

І. В. Андронов

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ
У ЗВ'ЯЗКУ З НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Цивільним процесуальним законодавством України передбачена інстанційна система перевірки судових рішень, тобто правосудність рішення, ухваленого одним судом, перевіряє інший суд, вищої судової інстанції по відношенню до того суду, який це рішення ухвалив. Проте закон встановлює і можливість позаінстанційного контролю або самоконтролю за судовими рішеннями, тобто здійснення контролю за рішенням самим судом, який його ухвалив. Одним із видів такого позаінстанційного контролю і є перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, що є окремою стадією судового процесу в рам-

ЗМІСТ

Передмова	3
Е. В. Додин Товарищ и учитель!	5
Розділ 1	
ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛІСТИКИ	
В. В. Завальнюк Держава з позицій юридичної антропології	13
С. І. Нечипоренко Проходження служби в органах прокуратури як різновид публічної служби	18
В. М. Дрьомін Формування тіньової економіки у сфері господарської діяльності як соціального інституту	23
Б. В. Бабін, Г. Ф. Півторах, С. В. Немерцалова Програмний характер імплементації Конвенції про працю в морському судноплаванні 2006 р.	33
О. С. Кізлова Інститут застави в сучасних правових системах	40
О. А. Лукашев До питання щодо організаційно-майнової природи фінансового правовідношення	46
Н. І. Данілко Розмежування правосуб'єктності органів місцевого самоврядування різного рівня у земельних відносинах	52
А. К. Гасанова Про зміст категорії «правовий конфлікт» у діяльності органів виконавчої влади	60
Л. М. Давиденко Правові проблеми реєстрації морських суден під «зручними» прапорами	66
А. В. Званчук Професійність і компетентність у правовій сфері: поняття та співвідношення	73

Л. А. Калишук

Щодо визначення понять «форми» та «способи» захисту екологічних прав громадян України 79

С. І. Клім

Природне та позитивне право: реальність чи ілюзорність аналогії? 84

М. Я. Сакали

Правова природа юридичної відповідальності за вчинення податкових правопорушень 91

Т. Р. Чухрай

Визначення поняття «морська пригода» і його значення 98

Розділ 2 ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Р. М. Міщенко

Деякі питання касаційного провадження в цивільному судочинстві України 107

І. В. Андронов

Сутність та значення перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами 110

В. С. Бігун

Здійснення правосуддя в цивільному судочинстві: про право, правосудність і розсуд (філософсько-правові аспекти) 117

Н. В. Волкова

Процесуальні особливості розгляду справ щодо обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною (окремі аспекти) 124

Т. А. Стоянова

Процесуально-правова природа справ про усиновлення 133

Г. М. Ахмач

Захист прав людини у цивільному судочинстві 139

Е. А. Голубцова

Особенности участия третьих лиц в семейно-правовых спорах 145

Т. В. Зайвий

Правова природа видів цивільного судочинства у юридичній літературі та законодавстві України: порівняльний аналіз 150

І. М. Іліопол

Порівняльний аспект принципів цивільного процесуального права інших держав 156

- Ю. П. Ільїна**
Визначення правового статусу нотаріуса у Російській Федерації 163
- Ю. Ю. Казаков**
Проблеми раскрытия информации, содержащей банковскую тайну 166
- К. В. Можаровська**
Юридична природа цивільного позову у кримінальному судочинстві України 172
- Ю. В. Неклеса**
Цивільний процесуальний кодекс України: проблеми реалізації принципів змагальності й диспозитивності 180
- Ю. О. Полтавчук**
Шляхи вдосконалення цивільно-процесуального права України на основі досвіду США 186
- Ю. В. Самборська**
Правовий статус прокурора щодо справ про позбавлення батьківських прав (окремі аспекти) 193
- О. М. Соломахіна**
Дослідження процесуальних особливостей призначення і проведення судово-психіатричної експертизи 198
- Ю. Ю. Цал-Цалко**
Судові докази у справах щодо поділу спільного майна подружжя 204

Розділ 3

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

- Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова**
Деякі питання розмежування цивільних правовідносин інтелектуальної власності та інформаційних правовідносин 213
- Т. С. Ківалова**
Особливості зобов'язань, що виникають з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави 218
- О. С. Адамова**
Співвідношення понять «послуга» і «обслуговування» у сфері туризму 225
- Є. Ш. Гарєєв**
Поняття винаходу у законодавстві України: проблеми та недоліки 231
- В. О. Гончаренко**
Безоплатні договори за цивільним законодавством України 239

Р. Ф. Гонгало

- Поняття та характерні риси суперфіцію за римським
приватним правом 245

М. В. Матійко

- Місце юридичних фактів у реалізації інформаційної функції
цивільного права 252

О. С. Омельчук

- Зміна договору найму житла внаслідок збільшення або зменшення
складу сім'ї наймача 258

Ю. Г. Орзіх

- Виникнення зобов'язань за брокерським договором 266

Л. Д. Романадзе

- Правова охорона комерційних (фірмових) найменувань в Україні 272

О. І. Сафончик

- Проблемні питання реалізації права спільної часткової власності
за законодавством України 277

С. А. Чванкін

- Порядок визначення прізвища, імені та по батькові дитини (цивільно-
правові, сімейно-правові та цивільно-процесуальні аспекти) 283

А. С. Адамов

- Товариства взаємного страхування 289

І. В. Гаверська

- Цивільно-правові проблеми забезпечення житлових прав людини
та шляхи їх вирішення 295

В. В. Сергиенко

- Правовое регулирование оказания бытовых услуг потребителю 300

О. В. Зудіхін

- Захист права на участь у товаристві та отримання інформації
про діяльність товариства суб'єктами корпоративних відносин
за цивільним законодавством України 307

Д. Ю. Касілова

- Володіння за набувальною давністю як особливий вид володіння 311

Р. В. Карпов

- Особливості переходу прав за заставною 317

Г. О. Михайлюк

- Історичні передумови виникнення нетрадиційних банківських
операцій та послуг 324

Г. В. Озернюк

Порядок укладення рентних договорів 331

А. В. Сербова

Правовое регулирование поставки природного газа
потребителю — гражданину 338

В. О. Токарева

Суб'єкти правовідносин страхування творів мистецтва,
предметів колекціонування та антикваріату 343

Н. В. Черногор

Загальний та спеціальний строк для прийняття спадщини
за цивільним законодавством України 352

Наші автори 357

ОДЕСЬКИЙ НАУКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Відомості про науковців та наукові праці, надруковані в журналі «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» за 2010 рік.

- Програма наукових досліджень у галузі цивільного права та процесу на 2010 рік.
- Аналіз актуальних проблем цивільного права та процесу в Україні.
- Проблеми розглянуто актуальні проблемні питання загальної теорії цивільного права, цивільного процесу, зобов'язального, сімейного та житлового права.
- Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів вищих юридичних навчальних закладів, а також юристів-практиків, які цікавляться особливостями цивільного права та цивільного процесу України.

Результати наукових досліджень, надруковані в журналі «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» за 2010 рік.

Випуск 56 - 10-12 сторінок. Шрифт: Times New Roman. Кількість сторінок: 368.

Випуск 56 - 10-12 сторінок. Шрифт: Times New Roman. Кількість сторінок: 368.

Випуск 56 - 10-12 сторінок. Шрифт: Times New Roman. Кількість сторінок: 368.

Випуск 56 - 10-12 сторінок. Шрифт: Times New Roman. Кількість сторінок: 368.

Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 56
 А 437 / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. Р. М. Мінченко. —
 Одеса : Юрична література, 2010. — 368 с.
 Укр. та рос. мовами.

Збірник наукових праць виданий за результатами роботи конференції «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» і присвячений пам'яті видатного науковця, знаного представника вітчизняної школи цивілістики професора Юрія Семеновича Червоного. У збірнику розглянуто актуальні проблемні питання загальної теорії цивільного права, цивільного процесу, зобов'язального, сімейного та житлового права.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів вищих юридичних навчальних закладів, а також юристів-практиків, які цікавляться особливостями цивільного права та цивільного процесу України.

ББК 67(4Укр)я43
УДК 340(477)1082